

1.01
Prejeto 14. 6. 2000

UDK 929 Gustinčič D.:327(497.1:450)"1915"

Franc Rozman*

Brošura Dragotina Gustinčiča o Trstu iz leta 1915

IZVLEČEK

Autor predstavlja doslej neznano brošuro slovenskega politika in publicista Dragotina Gustinčiča, ki je leta 1915 izšla pod naslovom Trst in ostale italijanske zahteve na našem skrajnem zahodu v Nišu. To delo predstavlja prvi slovenski publicistični odziv na Londonski pakt. Gustinčič seznanja srbsko javnost z italijanskimi imperialističnimi nameni, kaže na realno etnično stanje v Julijski krajini in Trstu ter ocenjuje pomen tega ozemlja tako za Slovence kot tudi za Italijane. Zavzema se za posebno administrativno enoto, ki bi bila sestavljena iz jugoslovanske in italijanske sekcije in bi to ozemlje upravljala.

Ključne besede: Londonski pakt, slovenska zahodna meja, Trst, jugoslovansko vprašanje, prva svetova vojna, politična emigracija

ABSTRACT

THE BROCHURE WRITTEN BY DRAGOTIN GUSTINČIČ ON TRIESTE IN 1915

The author presents an heretofore unknown brochure from under the pen of the Slovene politician and writer Dragotin Gustinčič, which was published in Niš in 1915 under the title of "Trieste and Other Italian Demands on Our Westernmost Territory". The brochure is the first Slovene published response to the Treaty of London. Gustinčič's brochure informed the Serbian public about Italy's imperialistic intentions, presented the ethnic situation in the Giulia region and in Trieste as it was in reality, and gave insight into the importance of that territory for the Slovenes as well as the Italians. As a solution to this problem, Gustinčič advocated the establishment of a special administrative unit comprised of a Yugoslav and an Italian section, which would have been authorized to manage the territory.

Key words: the Treaty of London, Slovene western border, Trieste, the Yugoslav question, First World War, political emigration

* Dr., redni profesor, Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru, SI-2000 Maribor, Koroška c.
160

Z letnico 1915 je v Nišu Državna tiskarna kraljevine Srbije v cirilici izdala majhno brošuro na 28 straneh z naslovom "Trst i ostali italijanski zahtevi na našem krajnjem zapadu". Ime avtorja Dragotina Gustinčiča je napisano v srbski obliki Dragutin, pa tudi priimek se mu na koncu besede končuje z mehkim ć. Brošura je izšla kot enajsti zvezek zbirke Savremena pitanja. Zbirko je ustanovila srbska vlada, ki je bila tedaj že v Nišu, z namenom, da bi domača in tuja javnost "spoznala določena dejstva in dogodke, ki jih je treba neobhodno poznati za razumevanje in pravilno ocenjevanje današnjih razmer, naših teženj in aspiracij. Razen tega je mnogo vprašanj, ki so že danes odprta, še več jih je, ki se bodo postavila v prihodnosti, morda že bližnji in pri katerih je treba razčistiti pojme in marsikaj osvetliti". Tako pravi uredništvo samo na hrbtni strani brošure.¹

Med prvimi enajstimi brošurami je Gustinčič edini slovenski avtor in tudi v naslednjih petih napovedanih ni nobenega slovenskega avtorja več. Vsa izšla dela so bila pomembna za tedanjo politično situacijo, avtorji pa sama znana imena iz znanosti in kulture med Srbi in Hrvati. Naj naštejem nekatere: Stanoje Stanojević "Šta hoće Srbija?", Jovan Banjanin "Hrvatska i Madjari", Jevto Dedijer "Dalmacija", Milostislav Bartulica "Nova hrvatska Omladina", Franko Potočnjak "Jugoslovensko pitanje".²

Gustinčičeva brošura je v slovenski strokovni literaturi sicer omenjana,³ vendar se podrobneje z njo ni nihče ukvarjal, nemara tudi zato, ker je v slovenskih javnih knjižnicah ni. Po mojem védenju je edini izvod na Slovenskem imel prof. Fran Zwitter, ki jo je na seminarjih tudi omenjal in pripovedoval, da jo je kupil 1945 v Beogradu in jo založil, tako da je ni našel. Na dan je prišla ob popisu njegove knjižnice, tistega dela, ki je prišel v knjižnico oddelka za zgodovino na Filozofski fakulteti, kjer se zdaj nahaja.

Ing. Dragotin Gustinčič je bil že pred prvo svetovno vojno precej znano ime, udejstvoval se je že publicistično in bil dejaven tudi v socialnodemokratski stranki v Trstu. Nekateri avtorji pišejo, da se je pred začetkom vojne z Italijo konec maja 1915 umaknil iz Trsta v Rim in od tam odšel v Niš, kjer naj bi se po nekaterih podatkih udeleževal celo sej srbske vlade, vsekakor pa ne sej Jugoslovanskega odbora.⁴ Ivan Regent se spominja, da mu je Gustinčič že na silvestrski zabavi, ko so praznovali prihod leta 1915, omenil, da namerava odpotovati v inozemstvo in je čez nekaj dni to res storil.⁵ O njegovem delovanju v Nišu se ne ve nič konkretnega, znano je le, da se je po veliki avstrijskonemški ofenzivi v začetku oktobra 1915 s srbsko vojsko umikal čez Črno goro in Albanijo na Krf. Ernest Krulej poroča, da sta z Gustinčičem "skupaj prišla v Ženevo v bridki zimi kraj januarja ali v začetku februarja 1916, nato pa jima je srbski konzulat odredil delo v presbiroju srbske vlade". Gustinčič je v Ženevi tudi študiral in izdajal revijo jugoslovanske federalistične emigracije La Yougoslavie.⁶ Bogumil Vošnjak v

¹ Ing. Dragutin Gustinčič: Trst i ostali italijanski zahtevi na našem krajnjem zapadu. Niš 1915 (dalje Trst).

² Prav tam.

³ N. pr. Dušan Kermavner v Enciklopediji Jugoslavije, zv. 4, Zagreb 1989, str. 578 (slovenska izdaja).

⁴ Kot navaja članek v PSBL, zv. 6, Gorica 1979, str. 514-515.

⁵ Ivan Regent: Spomini. Ljubljana 1967, str. 90.

⁶ Ernest Krulej: Vse za Jugoslavijo. Dobrovoljci kladivarji Jugoslavije 1912-1918. Ljubljana 1936, str. 204; Andrej Vovko: Politični profil La Yougoslavie, revije jugoslovanske federalistične emigracije v Švici 1917-1918. PZDG, 1973, št. 1-2, str. 117-131.

svojem dnevniku dvakrat omenja Gustinčiča in morda je zaradi prve omembe imel tudi kasneje o njem slabo mnenje. Že avgusta 1915 namreč piše, da mu je Niko Zupanič pravil, da "je v Rimu Gustinčič rovaril proti meni, češ, da me nobeden ne mara, da bi samo zlezel naprej. Tega možakarja si moram izposoditi pri priliki". Kmalu po Gustinčičevem prihodu v Ženevo ga je Vošnjak sprejel in v svoj dnevnik 4. 2. 1916 zapisal: "Popoldne se sestal z Gustinčičem. Napravil je name prav slab vtis. To je v sebe zaljubljen prepirljivec prve vrste. Pravil je, da so mu dali čitati v Nišu vse note, govoril venomer o ministrih itd. Albanijo je prepotoval in silno hvalil to deželo, posebno njene pokrajinske krasote. Boga milega, da se jaz nerado prepiram, pa ta mož je naravnost neznosen."⁷

O Gustinčičevem delovanju v času prve svetovne vojne je še precej neznanega in bi se s skrbnim in detajlnim pregledovanjem virov verjetno dalo še marsikaj izluščiti, kar pa bi bilo mogoče samo s preučevanjem virov predvsem zunaj Slovenije.

Gustinčičeva brošura je razdeljena na uvod, sedem poglavij in zaključno besedo. Uvod se začne s citatom iz knjige *Illyricusa*, to je Bogumila Vošnjaka, *La Question de Trieste*, ki je izšla leta 1915 v Ženevi. Gustinčič se ne strinja z Vošnjakovo oceno, da naj bi Italija imela zlasti resne pretenzije na Dalmacijo, pač pa je mnenja, da gre Italiji v resnici najbolj za Trst, ker je Trst ključ cele srednjeevropske trgovine in ker je skoraj najbolje organizirano trgovsko mesto v Sredozemlju.⁸ Zato naj bi Italija tudi začela močno vojno propagando, s katero je preplavila ne samo Italijo, pač pa tudi antantne države in z njo opravičuje svoje etnografske in zgodovinske pravice po tem ozemlju. Gustinčičev namen je zato, da vsaj deloma osvetli mentaliteto in argumente italijanske nacionalistične buržoazije, kajti kot socialist je bil mnenja, da italijansko delavsko gibanje teh načrtov ne podpira. Na podlagi štetja prebivalstva 1910 v Avstro-Ogrski Gustinčič ugotavlja, da Italija želi okrog 10.000 km² ozemlja z okrog 1.100.000 prebivalci in to iz treh razlogov: po etnografskem in zgodovinskem pravu ter kot država z višjo kulturo rase. Italijanske zahteve, ki so potem našle svojo diplomatsko potrditev v londonskem paktu, so mu bile očitno že znane.⁹

Na argumente historičnega prava po italijanski razlagi, ki so se sklicevali na meje rimskega cesarstva in beneške republike, je Gustinčič odgovarjal, da smo Slovenci mlad, majhen in deloven narod, ki živi ves v sedanosti. Naša zgodovina ni velika in zelo slavna, vendar pa tudi ne povsem neznatna. Od 4. do 9. stoletja se je naš prostor raztezal do beneških ravnin, na Tirolskem do Pustriške doline, na severu pa do Tullna in Dunaja. Vendar smo mi povsem realen narod in nimamo nobenega smisla za zgodovinske sanjarije, niti časa zanje. Če so nas drugi narodi stisnili na sedanje ozemlje, to pač pomeni, da se je zgodil neobhodni biološki zakon. Tu iščemo vzrok in izvor, da bi reorganizirali svoje življenje, da bi bili odporni za sedanost, sposobni za življenje, ki se nam zdaj obeta, sanjarjenje o izgubljeni slavi pa z lahkim srcem prepuščamo drugim, ker vemo, da zgodovinsko pravo narod samo razdvaja.¹⁰ Država, ki ne more pokoriti niti Tripolitanije, se zdaj pripravlja "zapreti glavno pot in glavni izhod na južno morje vsej Srednji Evropi. Ja, najhuje je, če bog kaznuje neki narod s slepim imperijalizmom. Proti

⁷ Bogumil Vošnjak: Dnevnik iz prve svetovne vojne. Ljubljana 1994, str. 78 in 137.

⁸ Trst, str. 3-4.

⁹ Trst, str. 6.

¹⁰ Trst, str. 7.

takšni bolezni ni zdravila. Zgodovinsko pravo je v vsakem primeru največja neumnost in najbolj absurden argument za doseg političnih ciljev. Zgodovinsko pravo je diplomatska fikcija, ki se uporablja tedaj, kadar se hoče umetno najti formula za skrivanje pravih namer. To so pač najslabši argumenti, ki pa na množice najbolj vplivajo, zato se jih italijanski imperializem tudi poslužuje. Vendar zdaj na tem ozemlju živimo mi Jugoslovani in hočemo tu živeti tudi še naprej, to pa je najmočnejši zgodovinski argument".¹¹

V poglavju o etnografskem pravu pravi Gustinčič, da Trst leži obkrožen s samo in izključno slovenskim prebivalstvom, iz tega ozemlja dobiva tudi zdravo pitno vodo, kar Gustinčič posebej podčrta. Italijanske zahteve ima za izrazito vojaško strateške, omenja pa, da bi bila edina pravična meja po železniški progi iz Tržiča (Monfalcone) preko Gorice do Krmina. Ta železnica namreč pušča na italijanski strani eno samo slovensko vas, na drugi strani pa leži tudi samo ena italijanska vas. Za vse ostale kraje pravi, da so samo italijanski otoki v mestih in trgovskih središčih, nikjer pa ni italijanskega kmečkega prebivalstva, razen majhne izjeme v Istri, kjer pa naj bi tudi šlo le za poitalijančene Slovence in Hrvate. Gustinčič pravi, da so italijanske statistike potrjene in se zato opira le na avstrijsko štetje iz leta 1910.¹²

Za Istro pravi, da je okrog 147.000 Italijanov le slaba polovica pravih Italijanov, okrog 70.000-75.000 je t.i. italijanašev, ki bolje znajo slovensko, sicer pa govorijo italijanski istrski dialekt in se imajo za Italijane le zaradi ekonomske odvisnosti od italijanskih trgovcev. Poglavje sklene z ugotovitvijo, da na vsem ozemlju ki ga zahteva Italija, živi okrog 300.000-310.000 Italijanov, obenem pa ugotavlja, da je samo v letu 1912 odšlo iz Italije s trebuhom za kruhom v širni svet 711.446 prebivalcev Italije in se vprašuje zakaj se Italija ne briga za svoje prebivalce doma in zakaj hoče podjarmiti na zahodu 600.000 in v Dalmaciji še 400.000 pripadnikov našega naroda, če še svojih ljudi ne more prehraniti.¹³

V poglavju o pravici višje kulturne rase Gustinčič pravi, da je razumljivo, če nam Slovincem Nemci očitajo, da imamo nižjo kulturo, če pa to govorijo Italijani, se mu zdi, da je to tako nerեսno kot govorica papige, ki se je naučila nekaj besed, kajti Nemci so nas v marsičem tudi kulturno dvignili. Sicer pa Slovenci poznamo tudi italijansko kulturo, ki je kultura srca in nam je zato bližja od nemške in smo se tudi od italijanske mnogo naučili, to pa zato, ker smo Slovenci pismen narod in lahko spremljamo tudi italijanska kulturna dogajanja, kar za same Italijane ne more trditi, saj je skoraj 38% Italijanov nepismenih, na jugu pa celo do 70%, skoraj 8 milijonov Italijanov starih nad šest let ne zna brati. Nasprotno je nepismenih Slovencev le 14,7%, najmanj na Kranjskem 12,1%, največ pa tam, kjer je največ Italijanov, v Istri skoraj 40%.¹⁴

Na področju kulture se Slovenci nimamo česa učiti od Italijanov. Naš kmet je svoboden na svoji zemlji, italijanski pa je le tlačan na zemlji svojega grofa. Hiša našega kmeta je nekajkrat bolj urejena kot hiša italijanskega meščana, naš delavec pa je v primeri z italijanskim gospod. Najlepši primer italijanske kulture in civilizacije pa je 40.000 naših Beneških Slovencev, ki pod Italijo nimajo svojih šol,

¹¹ Trst, str. 8.

¹² Trst, str. 10.

¹³ Trst, str. 15.

¹⁴ Trst, str. 16.

še italijanskih ni dovolj. Zato pa ima Poreč moderno kmetijsko šolo za 14 italijanskih dijakov. Naši Beneški Slovenci so najbolj zapuščena, najbolj zaostala in najbolj brezpravna etnija v vsej Evropi.¹⁵

V kratkem poglavju o ekonomskem življenju Trsta je Gustinčič poudaril pomen Trsta kot najsevernejšega sredozemskega pristanišča, ki je pred vojno postal po prometu četrta luka v Evropi za Hamburgom, Antwerpom in Marseillem, toda pred Amsterdamom in Benetkami. Porast prometa je bil v letih 1905-1909 celo največji v Evropi. Zanimivo se zdi Gustinčiču, da je bilo v Trstu pred vojno 5 nemških bank, Jugoslovani so imeli 2 banki in še 4 finančne zavode (Jadranska banka, filiala Ljubljanske kreditne banke, Splošna posojilnica, Tržaška posojilnica, Trgovska in obrtna zadruga in Hrvatska narodna štedionica), Čehi dve bančni podružnici in zavarovalno družbo, medtem ko Italijani niso imeli niti ene banke ali finančnega zavoda.¹⁶

V poglavju Zakaj želijo Italijani Trst Gustinčič navaja, da živi v Trstu 120.000, v Istri 147.000, v Goriški 90.000 Italijanov (med temi naj bi bilo vsaj 75.000 Furlanov), na Reki naj bi bilo največ 27.000 in v Dalmaciji še okrog 20.000. Za teh 320.000 Italijanov (Gustinčič je to številko znižal na 300.000), je menil, da bi Italija za njihovo osvojitve morala plačati visoko ceno. Ta cena naj bi bila okrog 1 milijona žrtev, od tega vsaj 100.000 na bojnem polju, okrog 400.000 naj bi bilo ranjenih in drugih žrtev. Kakšne žrtve je imel v mislih za ostalih 500.000, pa ne pove. Vsekakor so bila njegova predvidevanja mnogo nižja, kot so bile potem dejanske italijanske izgube na soški fronti. Opozarjal je na slabe gospodarske razmere v Italiji, da je prebivalstvo celo v severni Italiji stradalo, opozoril je tudi še na težave Italije v še vedno nemirni Tripolitani. Gustinčič je mnenja, da za italijanske zahteve po avstrijskem ozemlju ne štejejo etnični vzroki, pač pa ekonomski.

Italija je zanj pravi tip imperialistično kapitalistične države, v kateri se jasno kažejo grobe socialne deformacije italijanske družbe. Italija nima svobodnih kmetov, ker je vsa zemlja v rokah nekdanjih fevdalcev. Na drugi strani pa se je v zadnjih desetletjih razvila industrija z vsemi ekscesi modernega kapitalizma. Zato pa Italija misli zlasti na osvojitve novih ozemelj, kamor bi plasirala svoje industrijske izdelke in kamor bi naseljevala svoje siromašne in nezaposlene ljudske množice, ki postajajo vse bolj notranje nevarne. Dejanska nevarnost socialnega zloma ni nikjer drugje tako velika kot v Italiji. Gospodarski pomen Trsta je velik, saj gre v Levanto dve tretjini njegovega izvoza, kar znese skoraj milijardo kron. V severnem delu Jadranskega morja so le tri dobra pristanišča: Benetke, ki pa imajo preplitvo luko, Reka, ki je preveč pod vplivom južnih vetrov in Trst, ki je edina dobra luka in tudi edina prava trgovska luka. Poleg tega je Trst najsevernejše pristanišče in leži na glavni poti proti Srednji Evropi. Kdor pa ima v rokah Trst in Reko, ima kontrolo nad trgovino vse Srednje Evrope. Trst bi bil najbolj srečno, najbolj moderno, najbolj čisto in verjetno tudi najbolj bogato mesto v Italiji. Italijani mu pravijo perla sull'Adria in to upravičeno. Kdor je videl italijanska mesta, takoj lahko vidi veliko razliko med Trstom in italijanskimi mesti. Trst sicer še ni organiziran v srednjeevropskem smislu kot so Gradec, Dunaj, Zagreb, Ljub-

¹⁵ Trst, str. 17.

¹⁶ Trst, str. 18.

ljana, vendar se na njem vidi, da ga ni zgradila samo italijanska roka in da v njem živi tudi močan drugi nacionalni element. Italija si seveda želi tudi Idrijo zaradi rudnika živega srebra in pa Kras zaradi lepote številnih kraških jam, ki bi jih mogla turistično unovčiti.¹⁷

V poglavju Jugoslovansko-italijanski sporazum se Gustinčič sprašuje, če je sporazum glede Trsta sploh mogoč (pri tem ima v mislih seveda vse ozemlje, ki ga je zahtevala Italija), in odgovarja, da je to mogoče storiti hitro in lahko, vendar le, če se sporazum sklene na osnovi nacionalne enakopravnosti in na principu večine. Jugoslovani, pravi Gustinčič, ne zanikamo pravice Italijanov v Furlaniji, prav tako bi bili pripravljeni na korekcijo meje na desnem bregu Soče, vendar pod pogojem, da bodo naši rojaki potem imeli iste pravice, kot jih bodo imeli Italijani v jugoslovanski državi, torej popolno narodno svobodo in enakopravnost. Vsega ostalega jugoslovanskega ozemlja pa se Italija ne sme dotakniti. Gustinčič tu sploh ne omenja več Avstro-Ogrske, kot da je evidentno, da se bo Italija pogajala le še s Srbijo ali novo Jugoslavijo. V primeru zmage centralnih sil to pogajanje seveda sploh ne bi bilo na dnevnem redu, pa vendar je zanimivo, da je Gustinčič že v prvi polovici 1915 imel v mislih pogajanja brez monarhije. Trst bi z ostalo Goriško, Istro in delom Kranjske dobil skupno provincijsko upravo, ki bi se delila na dve popolnoma neodvisni nacionalni sekciji: italijansko in jugoslovansko. Italija bi dobila tudi ugoden trgovski sporazum z Jugoslavijo. Na takšni ali podobni osnovi in s takšnim sporazumom bi Italija dobila tako trgovsko kot politično neprimerno več kot lahko pričakuje z zavzetjem Trsta in ostalega jugoslovanskega ozemlja, zagotovila bi si pa tudi trajen mir. "Vendar pa italijanski nacionalistični šovinisti govorijo drugače. Govore o izginotju slovenskega elementa na severu in o poitalijančenju južne Dalmacije. Takšni načrti lahko privedejo le do vojne in to na veliko škodo razvoja našega in italijanskega ekonomskega in kulturnega življenja. Če bi Italijani spoštovali svojo kulturo, si ne bi mogli želeli takšne bodočnosti, toda egoistična imperialistična gospoda se ne meni za kulturo in blagostanje ljudi, pač pa le za probleme svojega bogastva. Naš boj se vodi za osvoboditev naše kulture, lepe idealistične kulture proti nenaravnemu imperialističnemu jarmu, ki ga je dolgo nosila Italija sama in ga zato tudi zelo dobro pozna. Hočemo torej svoboden kulturni razvoj in svoboden boljši kruh na svoji zemlji, kot ga je zahteval pred pol stoletja italijanski narod in ne poznamo nobenih imperialističnih teženj. Toda kakšna ironija. Italija bi nam rada nataknila jarem, Italija nam preprečuje tako kulturo kot vsakdanji kruh na naši lastni zemlji."¹⁸

Brošura se končuje s kratkim zaključkom Zadnja beseda, v kateri pravi Gustinčič: "V času, ko pišem te vrstice, zgleda, da je sklenjen sporazum med skupino velesil in Italijo. Nočemo sicer dajati dobrih nasvetov Italiji, kljub temu pa bi radi orisali situacijo Italije po vojni. Italija bi morala stopiti v vojno, ker ima velik interes, da se razbijeta imperialistični velesili Avstro-Ogrska in Nemčija, ki sta jo vedno ogrožali. Če ne bi šla v vojno, bi po vojni ostala izolirana in prav gotovo bi bila Nemčija prva, ki bi jo kmalu po koncu vojne napadla. Nerazumljivo pa je, da Italija za svoj vstop v vojno uporablja isti državni princip, zaradi katerega danes propadata tako Avstro-Ogrska kot Nemčija in ki mora vsako državo voditi v

¹⁷ Trst, str. 23-25.

¹⁸ Trst, str. 26-27.

propad."¹⁹ O dogovorih med antanto in Italijo in o obljubah kaj vse naj bi Italija dobila za vstop v vojno na strani antante, se je tudi v krogih jugoslovanske emigracije vedelo že od prvih pogajanj, ko je italijanski veleposlanik v Londonu Giuglielmo Imperiali poslal angleškemu zunanjemu ministru Edwardu Greyu noto svoje vlade 9. marca 1915. Kmalu je Frano Supilo zvedel tudi za pogovore ruskega zunanjega ministra Sazonova z Italijani. Da je bil 26. aprila 1915 podpisan londonski sporazum, je bil srbski veleposlanik v Parizu uradno obveščen že 30. aprila 1915.²⁰

Zdi se, da je bil v tistih dneh Gustinčič še v Rimu in takrat je najbrž nastal tekst brošure. V Rimu je Gustinčič tudi lahko prišel do avstrijskih statistik, italijanskih propagandnih brošur in Vošnjakove knjige. Kje je Gustinčič svoj spis nameraval objaviti, zaenkrat ni jasno. Za seznanjanje srbske javnosti in predvsem politike je bila brošura gotovo zanimiva in tudi pomembna, saj razmer na skrajnem severozahodu bodoče Jugoslavije niso poznali. Gustinčičeva brošura je pomembna kot eden najzgodnejših tekstov o problematiki zahodne meje, ki je potem postala stalnica v odnosih med novima državama. Gustinčič je v svoji brošuri dovolj jasno pokazal, da je socialdemokrat, takšna je tudi njegova razlaga italijanske politike proti vzhodu. Po drugi strani izstopa, da avtor skoraj ne omenja Hrvatov in govori o Jugoslovanih kadar ima v mislih ozemlje, kjer so živeli skupaj s Slovenci, n. pr. v Istri, kjer niti ne poskusi oceniti, koliko naj bi še bilo Slovencev. Ob Trstu, Krasu, Goriški pa govori le o Slovencih. Zanimivo je, da o bodoči meji ne govori severneje od Krmina, čeprav opozarja na slab položaj Beneških Slovencev, pa o njihovi nadaljnji usodi nič ne reče. Reči je mogoče, da mu ni tuje izreči se za Jugoslovana. Na problem Trsta se je Gustinčič povrnil čez trideset let v povsem drugačni politični situaciji in to leta 1945, ko je še tlelo upanje, da se bo zahodna meja spremenila tako, kot si je Gustinčič predstavljal leta 1915. Tedaj je po vrnitvi iz Sovjetske zveze napisal brošuro "Trst ali problem razmejitev med Jugoslavijo in Italijo", ki je izšla leta 1945 v Ljubljani, pa tudi v srbohrvaščini in je znana in dostopna. Delovanje Gustinčiča in tudi drugih slovenskih emigrantov tako v Srbiji kot tudi sicer v zahodnih državah pa seveda še zdaleč ni preučeno.

¹⁹ Trst, str. 28.

²⁰ Dragovan Šepić: Supilo diplomat. Zagreb 1961, str. 81-82, 89-90, 117-120.

Franc Rozman

THE BROCHURE WRITTEN BY DRAGOTIN GUSTINČIČ ON TRIESTE IN 1915

S u m m a r y

The author presents a hitherto unknown booklet, entitled Trieste and Other Italian Territorial Claims in Our Extreme West, written by Dragotin Gustinčič, the Slovenian politician and publicist. The booklet, published in the Serbian Cyrillic script in Niš, in 1915, was one of the first publicist responses of the Slovenian party to the 1915 London Treaty. Gustinčič thereby informed and warned the Serbian public about the issue of what would become the western border in a future state of the Southern Slavs, formed after the First World War. After entering the war on the side of the entente, Italy was awarded, with the London Treaty, a promised enlargement of its bordering territories by some 10,000 square kilometres and 1,100,000 inhabitants in Istria, Dalmatia as well as the Trieste and Gorizia regions. In eight chapters, Gustinčič, from a partly social-democratic standpoint, dealt with the imperialist aspects of the Italian foreign policy. He stood for a joint provincial administration in the territory which would be divided into the Italian and Yugoslav sections. In the booklet, he only spoke about Yugoslavia and no longer the Austro-Hungarian empire. After his return from the Soviet Union in 1945, Gustinčič once again touched upon the issue of the Yugoslav western border by writing a similar booklet.